

The Role of Women in Dehloran in Rereading Islamic Identity from Resistance to the Post-War Period

Masoumeh Jam Sahar

Level 2 Graduate, Fatemieh School of Religious Sciences for Women,
Dehloran, Ilam, Iran
m.jam565645@gmail.com

Abstract

The “Third Pattern of Muslim Women,” transcending the binary of Oriental stagnation and Western instrumentalism, serves as an essential framework for identity formation within the Islamic Revolution’s paradigm. This research examines the lived experiences of women in the border city of Dehloran during the Sacred Defense, who, through their resilience and adherence to Islamic values, exemplified active social participation and cultural steadfastness. Employing a qualitative approach and thematic analysis, drawing upon the Quranic perspective of “Tayyibah Life” (Nahl: 97) and the directives of the Supreme Leader, this study investigates the intergenerational transmission of identity and the challenges posed by the contemporary “network society” and “generational gaps.” The research argues that the epic identity of these women must be reimagined for the modern era. By bridging historical memory with contemporary cultural needs and leveraging modern media, this study provides strategies to counter emerging cultural threats and sustain the discourse of sacrifice. The findings emphasize that the active engagement of women, balanced with family responsibilities, remains a robust model for identity stability in the “Second Step of the Islamic Revolution,” offering a counter-narrative to Western secular and Eastern stagnant models, and reinforcing cultural security in border regions.

Keywords: Third Pattern of Muslim Women, Sacred Defense, Dehloran, Identity Formation, Generational Gap.

دور نساء دهلران في إعادة قراءة الهوية الإسلامية من المقاومة إلى مرحلة ما بعد الحرب

معصومه جام سحر

خريجة المستوى الثاني، مدرسة فاطمية للعلوم الدينية للنساء، دهلران، إيلام، إيران

m.jam565645@gmail.com

الملخص

يُعد «النموذج الثالث للمرأة المسلمة» إطاراً جوهرياً يتجاوز ثنائية التحجر الشرقي وتشبيء المرأة في الخطاب الغربي، ويمثل أساساً لإعادة تعريف هوية المرأة في إطار الثورة الإسلامية. تسعى هذه الدراسة إلى استقصاء التجارب الحياتية لنساء مدينة دهلران الحدودية، اللواتي جسدن من خلال صبرهن وتمسكهن بالقيم الإسلامية نموذجاً فريداً للمشاركة الاجتماعية الفعالة والصمود الثقافي خلال فترة الدفاع المقدس. باستخدام منهج تحليل المضمون النوعي، بالاستناد إلى الرؤية القرآنية لمفهوم «الحياة الطيبة» (النحل: ٩٧) وتوجيهات قائد الثورة الإسلامية، تبحث هذه الدراسة في عملية انتقال الهوية بين الأجيال والتحديات التي يفرضها «المجتمع الشبكي» و«الفجوة الجيلية» المعاصرة. تؤكد الدراسة أن إعادة قراءة الهوية الملحمية لهؤلاء النساء ضرورة لتعزيز الأمن الثقافي في العصر الحديث. ومن خلال الربط بين الذاكرة التاريخية والضرورات الثقافية المعاصرة والاستفادة من الوسائط الحديثة، توفر هذه الدراسة استراتيجيات لمواجهة التهديدات الثقافية الناشئة واستدامة خطاب الإيثار في مرحلة «الخطوة الثانية للثورة الإسلامية». وتخلص النتائج إلى أن مشاركة المرأة الفاعلة، مع الحفاظ على التوازن بين الأدوار الأسرية والمسؤوليات الاجتماعية، تظل نموذجاً قوياً لاستقرار الهوية، مقدّمةً سردية بديلة للنماذج الغربية العلمانية والشرقية الجامدة. الكلمات المفتاحية: النموذج الثالث للمرأة المسلمة، الدفاع المقدس، دهلران، بناء الهوية، الفجوة الجيلية.

نقش زنان دهلران در بازخوانی هویت اسلامی از مقاومت تا پساجنگ

معصومه جام سحر

دانش آموخته سطح دو، مدرسه علوم دینی خواهران فاطمیه، دهلران، ایلام، ایران
m.jam565645@gmail.com

چکیده

«الگوی سوظلم زن مسلمان»، فراتراز دوگانهٔ تحجر شرقی و ابزارانگاری غربی، چارچوبی اصیل برای بازتعریف هویت زن تراز انقلاب اسلامی است. این پژوهش با هدف واکاوی تجارب زیستهٔ زنان شهرستان مرزی دهلران در دوران دفاع مقدس و نقش آنان در پایداری فرهنگی انجام شده است. روش تحقیق کیفی و مبتنی بر راهبرد تحلیل مضمون است که با نگاهی به آموزه‌های قرآن کریم و دیدگاه‌های مقام معظم رهبری تدوین گردیده است. مسئلهٔ اصلی پژوهش، بررسی فرایند انتقال هویت مقاومت به نسل جوان در مواجهه با چالش‌های «جامعهٔ شبکه‌ای» و «شکاف نسلی» است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بازنمایی هویت حماسی زنان دهلران در قالب‌های نوین رسانه‌ای، می‌تواند پیوندی پایدار میان اصالت‌های دینی و اقتضائات عصر حاضر ایجاد کند. این الگو که بر توازن میان مسئولیت‌های خانوادگی و کنشگری اجتماعی استوار است، راهکاری راهبردی برای استمرار گفتمان ایثار در افق «گام دوم انقلاب اسلامی» و مقابله با تهدیدات فرهنگی نوین به شمار می‌آید. کلیدواژه‌ها: الگوی سوم زن مسلمان، دفاع مقدس، دهلران، هویت‌سازی، شکاف نسلی.

مقدمه

دفاع مقدس بستری بی‌نظیر برای تحقق «الگوی سوم زن مسلمان» فراهم آورد؛ الگویی اثرگذار که فراتر از دوگانه تحجر شرقی و ابزارانگاری زن در گفتمان غربی تعریف می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۹۱، ج ۱، ص ۵۴). با این حال، این هویت در روزگار معاصر در مواجهه با چالش‌هایی نظیر «جامعه شبکه‌ای» و «شکاف نسلی» قرار گرفته و نیازمند بازخوانی است تا از گسست میان «میراث تاریخی» و «آینده هویتی» جلوگیری شود. در این میان، زنان شهرستان مرزی دهلران با بازتولید هویتی مبتنی بر ایشار، دینداری و ولایت‌مداری، نقشی راهبردی در پایداری فرهنگی ایفا کردند.

اهمیت این پژوهش در آن است که الگوهای مقاومت را از فضای صرفاً تاریخی خارج کرده و به فضای زیست معاصر وارد کند. زنان دهلران به عنوان مرزداران فرهنگی، تجربه‌ای منحصربه‌فرد از توازن میان عواطف زنانه و ضرورت‌های جهاد را در کارنامه خود دارند. پرسش اصلی این است که چگونه می‌توان این الگوی حماسی را برای نسل «گام دوم انقلاب» بازخوانی کرد؟ این پژوهش در پی پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر است:

۱. نقش زنان دهلران در بازخوانی هویت اسلامی و پایداری فرهنگی در مناطق مرزی چگونه قابل تبیین است؟

۲. کنشگری هویت‌ساز این زنان با چه چالش‌های نوظهوری در عصر رسانه مواجه است و چه پیامدهایی برای نسل امروز دارد؟

در همین راستا، توجه به آموزه‌های قرآن کریم، به‌ویژه مفهوم «حیات طیبه» (نحل: ۹۷) و دیدگاه‌های تمدنی مقام معظم رهبری، چارچوب نظری این مطالعه را تشکیل می‌دهد. هدف اصلی، ارائه مدلی است که ضمن حفظ اصالت‌های دینی، شیوه‌های نوینی برای انتقال مفاهیم ایشار به نسل جدید ارائه دهد. این

پژوهش بر آن است که نشان دهد بازنمایی این هویت حماسی، نه تنها یک وظیفه تاریخی، بلکه ضرورتی برای امنیت فرهنگی کشور در برابر تهاجم نرم دشمن است.

۱. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از راهبرد «تحلیل مضمون» انجام شده است. تمرکز اصلی این مطالعه برواکاوی تجارب زیسته زنان در اقلیم مرزی دهلران و تبیین ابعاد هویتی «الگوی سوم زن مسلمان» است. این مطالعه با الهام از رویکرد معرفتی قرآن کریم و بهره‌گیری از مفاهیم قرآنی مرتبط با مجاهدت، صبر، ایمان و حیات طیبه صورت گرفته است.

جامعه مورد مطالعه شامل دو طیف از زنان شهر دهلران است: نخست، بانوان پیشکسوتی که تجربه زیسته از دوران دفاع مقدس داشته‌اند؛ دوم، دختران نسل جوان که در فضای اجتماعی و رسانه‌ای معاصر در حال بازتعریف هویت خویش‌اند. انتخاب این دو گروه با هدف بررسی فرایند انتقال، تداوم و بازتولید هویت از نسل مقاومت به نسل جدید صورت گرفته است.

نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و براساس معیار اشباع نظری انتخاب شدند و در مجموع ۳۰ نفر در پژوهش مشارکت داشتند. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود که بر چهار محور اصلی متمرکز بود:

روایت هویت تاریخی

زیست عقیقانه در عصر رسانه

واکاوی گسست گفتمانی میان نسل‌ها

بازتعریف الگوهای هویتی برای نسل جوان

این تداوم نسلی را می‌توان با مضمون آیه شریفه «مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا

عَاهِدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ (احزاب: ۲۳) تبیین کرد؛ آیه‌ای که بر استمرار مسیر مجاهدت و تداوم الگوهای مقاومت دلالت دارد.

۲. مبانی نظری

۱-۲. الگوی سوم زن

مفهوم «الگوی سوم زن» به تبیین هویتی می‌پردازد که فراتر از دوگانه تحجر شرقی و ابزارانگاری زن در گفتمان غربی تعریف می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۹۱، ج ۱، ص ۵۴). در این الگو، زن مسلمان کنشگری فعال در عرصه اجتماعی است که در عین ایفای نقش‌های خانوادگی، مسئولیت‌های اجتماعی و فرهنگی خود را نیز بر عهده می‌گیرد. این الگو با مفهوم قرآنی «حیات طیبه» پیوند دارد: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاتًا طَيِّبَةً» (نحل: ۹۷).

در این چارچوب، زنان دهلران با بازتعریف خانه به عنوان «عقبه راهبردی مقاومت»، پیوندی میان عواطف زنانه، مسئولیت خانوادگی و ضرورت‌های جهاد برقرار کردند. آنان نه تنها در پشت جبهه، بلکه در ساحت معنابخشی به مقاومت و حفظ روحیه اجتماعی نیز اثرگذار بودند.

۲-۲. هویت‌سازی در دوران پساجنگ

در جوامع پس از منازعات، هویت حماسی از سطح تجربه مستقیم جنگ فراتر رفته و به ساحت «معناسازی فرهنگی» منتقل می‌شود. در این وضعیت، تجربه‌های تاریخی مقاومت به سرمایه‌ای فرهنگی برای نسل‌های بعدی تبدیل می‌گردد. این فرایند را می‌توان با آموزه قرآنی «فَزَادَهُمْ إِيمَانًا» (آل عمران: ۱۷۳) مرتبط دانست که بیانگر تقویت ایمان در مواجهه با دشواری‌هاست. از این منظر، بازخوانی تجربه‌های مقاومت زنان دهلران صرفاً رجوع به گذشته

نیست، بلکه تفسیر مجدد ارزش‌های ایشار، صبر، دینداری و مسئولیت‌پذیری در افق «گام دوم انقلاب اسلامی» است. این بازخوانی زمانی اثربخش خواهد بود که بتواند میان حافظه تاریخی و نیازهای هویتی نسل جدید پیوند برقرار کند.

۳. یافته‌های پژوهش و تحلیل داده‌ها

۳-۱. مدل مفهومی کنشگری زنان دهلران

براساس تحلیل داده‌ها، کنشگری زنان دهلران را می‌توان در قالب یک الگوی سه سطحی تبیین کرد:

جدول ۱. درختواره مدل کنشگری زنان دهلران (راست به چپ)

مضمون فراگیر: پایداری هویتی در اقلیم مرزی (الگوی سوم زن) مضامین محوری و کدهای پایه: ۱. کارگزاران پایداری در دوران مقاومت - پشتیبانی لجستیکی - صیانت از انسجام مذهبی - حفظ روحیه خانواده و رزمندگان - ترویج صبر و مقاومت ۲. تطور کنشگری در دوران انتقال - گذار از مقاومت سخت به مقاومت نرم - مدیریت شرایط هجرت و آوارگی - حفظ پیوندهای اجتماعی در وضعیت بحران - انتقال غیررسمی ارزش‌ها به نسل بعد ۳. تهدیدهای هویتی در دوران پساچنگ - نفوذ رسانه‌ها - سیالیت فرهنگی - گسست معنایی میان نسل‌ها - تضعیف حافظه تاریخی مقاومت

۳-۲. تحلیل یافته‌ها

براساس مدل مفهومی استخراج شده، کنشگری زنان دهلران را می‌توان در قالب «جهاد عملی در زیست روزمره» تبیین کرد؛ کنشی که نه صرفاً در میدان نبرد، بلکه در بطن زندگی روزمره و در مدیریت فضای اجتماعی، تربیتی و عاطفی خانواده تحقق یافته است. این فهم با آموزه قرآنی ارزشمندی عمل مؤمنانه پیوند دارد: «أَنْتِي لَا أَضِيعُ عَمَلٍ عَامِلٍ مِنْكُمْ» (آل عمران: ۱۹۵).

زنان این منطقه با تکیه بر جهان بینی توحیدی، فعالیت‌های خود را هم‌تراز با مجاهدت در مسیر الهی می‌دیدند. آنان با بهره‌گیری از توکل، صبر و تدبیر اجتماعی، در حفظ روحیه مقاومت و پایداری فرهنگی نقش آفرین بودند. در این فرایند، خانه از یک فضای صرفاً خصوصی به «عقبه راهبردی مقاومت» تبدیل شد (خامنه‌ای، ۱۳۹۱، ج ۲، ص ۶۲).

نقل قول مستقیم از مصاحبه‌شوندگان (مثال):

یکی از بانوان پیشکسوت (م. ر) بیان داشت: «ما در آن زمان فکرنمی‌کردیم داریم کاری خاص انجام می‌دهیم، فقط وظیفه خودمان را در قبال دین و کشورمان انجام می‌دادیم. هم چرخ زندگی را می‌چرخانیدیم و هم بچه‌ها را طوری تربیت می‌کردیم که بدانند چه اتفاقی دارد می‌افتد.» (مصاحبه‌شونده ردیف ۵، تاریخ مصاحبه: ۱۴۰۴/۱۲/۰۱)

یافته‌ها نشان می‌دهد که تداوم این هویت در دوره پسا جنگ با موانع تازه‌ای روبه‌رو شده است. مهم‌ترین این موانع عبارت‌اند از: تغییر الگوهای مصرف رسانه‌ای، تضعیف انتقال شفاهی تجربه‌ها، شکاف نسلی در فهم مفاهیم ایثار و مقاومت، و غلبه روایت‌های فردگرایانه در زیست معاصر. در چنین شرایطی، اگر روایت زنان دهلران در قالب‌های نوین فرهنگی و رسانه‌ای بازتولید نشود، بخشی از این سرمایه هویتی در معرض فراموشی قرار می‌گیرد.

نقل قول مستقیم از مصاحبه‌شوندگان (مثال):

یک دختر جوان (ف. ن) در این باره گفت: «اینکه مادر بزرگم چقدر سختی کشیده را می‌دانم، ولی شاید با زبان امروز نتوانم آن حس را دقیق منتقل کنم. حرف‌هایش برای من مثل یک داستان قدیمی است، نه یک الگوی زندگی که بتوانم همین الان اجرا کنم.» (مصاحبه‌شونده ردیف ۱۸، تاریخ مصاحبه:

۱۴۰۴/۱۱/۱۶)

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که «زیست عقیفانه» و هویت مبتنی بر ایثار، ریشه‌ای عمیق در فرهنگ بومی دهلران دارد. زنان این منطقه در دوران دفاع مقدس توانستند الگویی از کنشگری مؤمنانه، مسئولانه و اجتماعی ارائه دهند که با مفهوم «الگوی سوم زن مسلمان» انطباق دارد. این الگو نه در انزوای اجتماعی تعریف می‌شود و نه در الگوهای ابزاری و مصرف‌گرایانه غربی؛ بلکه بر توازن میان کرامت زن، مسئولیت خانوادگی و نقش‌آفرینی اجتماعی استوار است. استمرار این الگو در افق گام دوم انقلاب اسلامی مستلزم آن است که جوهره ارزش‌های دینی حفظ شود، اما شیوه روایت این ارزش‌ها با منطق انتخاب‌گری نسل جدید هم‌سوتر گردد. از منظر راهبردی، عبور از گسست نسلی زمانی امکان‌پذیر خواهد بود که میراث ایثار زنان دهلران از سطح یک روایت تاریخی صرف فراتر رود و با بهره‌گیری از ظرفیت‌های رسانه‌ای و فرهنگی، به یک «الگوی زیست معاصر و الهام‌بخش» تبدیل شود.

در منطق اسلامی، زن مسلمان با حفظ کرامت و عفاف خویش، نقشی فعال و اثرگذار در جامعه ایفا می‌کند. بر این اساس، بازخوانی هویت زنان دهلران نه تنها اقدامی در جهت حفظ حافظه تاریخی دفاع مقدس است، بلکه راهبردی فرهنگی برای تحکیم هویت نسل جدید در برابر تهدیدات نوین نیز به شمار می‌آید.

منابع و مآخذ

*قرآن کریم.

۱. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۱). بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی (پیرامون سبک زندگی). تهران: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای.
۲. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۱). پیام به کنگره ملی هفت هزار زن شهید کشور. دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای.
۲. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۱). بیانات در دیدار بانوان (نقش زن در خانواده و جامعه). تهران: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای.